

обмеження такого роду прав як власності під час воєнного стану, здійснюються в цілях створення безпечного середовища для існування.

1. Бігняк О.В. Основи міжнародно-правових стандартів прав людини. *Навчально-методичний посібник*. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 168 с.
2. Наливайко Л.Р., Степаненко К.В. Міжнародно-правові стандарти прав людини. *Навчальний посібник*. Дніпро : ДДУВС, 2019. 184 с.
3. Плугатар Т. А., Лелет С. М. Міжнародні стандарти прав людини та їх забезпечення в Україні в умовах воєнного стану. *Актуальність та особливості наукових досліджень в умовах воєнного стану*. Київ, 2022. С. 377-380.
4. Конституція України від 01.01.2020 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 09.04.2023)
5. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 31.03.2023 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 09.04.2023)
6. Закон України від «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» від 29.09.2022 р. № 4765-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text> (дата звернення 09.04.2023)
7. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 14.02.2023 р. № 64/2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 09.04.2023)
8. Костяшкін І. О. Проблеми забезпечення соціальної функції права власності на землю в особливих умовах. *Університетські наукові записки*. 2014. №1. С. 91-98.
9. Тітко Е. В. Розуміння та тлумачення понять «надзвичайна ситуація» та «надзвичайний стан» у контексті цивільного захисту. *Право і суспільство*. 2017. №2. С. 122-129.

Обушенко Н.М.,
професор кафедри цивільно-правових
дисциплін Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ, д.ю.н., доцент

НОРМА ПРАВА ЯК ПЕРВИННА, ЕЛЕМЕНТАРНА ЧАСТИНА ПРАВА

Норми трудового права лежать в основі механізму правореалізації, оскільки саме вони містять положення (приписи), що визначають зміст та обсяг прав суб'єктів, сприяючи тим самим їх реалізації. Тобто норми права роблять процес правореалізації змістовним, встановлюючи, хто, які саме можливості (права), яким чином та в якому обсязі може здійснити (реалізувати). У зв'язку із цим можна погодитися із думкою М. Гнатюк, яка у своєму дисертаційному дослідженні, присвяченому правозастосуванню як

одній із форм реалізації права, зазначає, що особлива роль правовим приписам належить у механізмі правозастосування, адже у процесі цієї діяльності законодавство та діяльність правозастосовних органів розглядається як дві взаємодіючі моделі – логічна та динамічна, кожна з яких забезпечує дію іншої. Виходячи з цього, регулюючи дію норм права необхідно розглядати як найважливішу складову частину єдиної системи ціннісно-нормативної орієнтації поведінки та діяльності суб'єктів правозастосування. За допомогою юридичної техніки та мовної форми законодавець відображає, моделює в нормативно-правовому акті загальної дії (законі) об'єктивно необхідні, соціально корисні для суспільного розвитку форми та види поведінки та діяльності, встановлює заборону на суспільно небезпечні та шкідливі, виокремлюючи їх з іншої маси шляхом описування їх найбільш характерних ознак та властивостей [1, с. 33].

Ураховуючи визначальну роль норми права, зокрема трудового, для відповідного механізму правореалізації, доречно проаналізувати її поняття.

Норма права є різновидом соціальних норм. Соціальні норми – це зразки, стандарти діяльності, правила поведінки, виконання яких очікується від члена якої-небудь групи або суспільства та підтримується за допомогою санкцій. Соціальні норми забезпечують упорядкованість, регулярність соціальної взаємодії. Соціальні норми як загальні правила поведінки людей у суспільстві, зумовлені об'єктивними закономірностями, що є результатом свідомої вольової діяльності певної частини всього суспільства і забезпечуються різноманітними засобами соціального впливу. Досліджуючи соціальні норми, зазначимо, що вони є синтетичним узагальненням масової соціальної практики людей. У соціальних нормах, тобто стійких, найбільш типових видах і способах поведінки в конкретних сферах соціальної практики, виявляється дія об'єктивних закономірностей суспільного розвитку. Соціально нормальним є те, що необхідно, що закономірно існує при даному укладі суспільства [2, с. 179]. Залежно від походження (утворення) та механізму забезпечення соціальні норми поділяються на норми моралі, норми права, корпоративні норми, звичаєві норми та норми-традиції. Однак з-поміж усіх лише правові норми мають державно-владну природу, загальнообов'язковий характер та забезпечуються силою державного впливу, що робить їх найбільш універсальним регулятором суспільних відносин.

Норма є найменшою структурною ланкою системи права, що як частина цілого вбирає у себе всі його головні риси, проте має і власні специфічні властивості. Правова норма – первинна клітинка права, частинка змісту, вихідний структурний елемент його системи. Водночас норма права – відносно самостійне явище, що володіє власними специфічними особливостями, які поглиблюють і конкретизують наші уявлення про право, його поняття, сутність і зміст, про механізм регулятивного впливу на суспільні відносини.

Правова норма – це вихідний елемент, первинна «клітина» права. Тому в ній набагато більше основних ознак, притаманних праву в цілому: вона виражає волю соціальних сил, що стоять при владі, затверджується або санкціонується державою, формується в нормативних актах чи інших джерелах права, обов'язкова для виконання, охороняється від порушень примусовою силою державного примусу. Водночас їй властиві й свої особливості та риси.

Норма права (юридична норма, правова норма) – це первинна, елементарна частина права. Норми права – це ті «цеглинки», з яких складається вся будівля права. Норма права – це вольове, загальнообов'язкове, формально визначене правило поведінки, що регулює суспільні відносини шляхом надання прав та покладення обов'язків, дотримання якого забезпечене можливістю державного примусу.

О. Скакун під нормою права розуміє загальнообов'язкове, формально-визначене правило поведінки (зразок, масштаб, еталон), встановлене або санкціоноване державою як регулятор суспільних відносин, яке офіційно закріплює міру свободи і справедливості відповідно до суспільних, групових та індивідуальних інтересів (волі) населення країни, забезпечується всіма заходами державного впливу аж до примусу [3, с. 275].

Норма права – це загальнообов'язкове формально-визначене правило поведінки, встановлене і забезпечене суспільством і державою, закріплене й опубліковане в офіційних актах, спрямоване на регулювання суспільних відносин шляхом визначення прав і обов'язків їх учасників.

Із проаналізованих наукових точок зору щодо сутності норми права видно, що норма права являє собою певний зразок, модель, стандарт, правило поведінки, що виходить від держави в якості владного загальнообов'язкового припису. Але не всі нормативні приписи державно-правового характеру мають вигляд класичної моделі норми права. Деякі з таких приписів є нетиповими тому, що містять у собі свого роду незавершені риси моделі, хоча і виступають в якості нормативних настанов держави. До таких нетипових способів закріплення державної волі можна віднести дефініції, фікції, презумпції, преюдиції.

Норми лежать в основі усіх галузей права без винятку, однак залежно від того, до якої галузі права вони належать, норми права набувають певного забарвлення, зумовленого специфікою суспільних відносин, що складають предмет їх регулювання. Отже, наприклад, норми адміністративного права регулюють відносини, пов'язані зі здійсненням державної управлінської діяльності, відтак являють собою встановлені санкціоновані чи ратифіковані державою формально-визначені, юридично обов'язкові, охоронювані засобами державного примусу правила поведінки учасників суспільних відносин у сфері реалізації виконавчої влади та управлінської діяльності державних органів і органів місцевого самоврядування, які забезпечують умови реалізації цими учасниками своїх прав та виконання покладених на

них обов'язків [о, с. 109-110]; або ж, скажімо, норми кримінального права регламентують відносини, що виникають у разі вчинення злочину і застосування повноважними державними органами до винних у цьому осіб покарання.

1. Гнатюк М.Д. Правозастосування та його місце в процесі реалізації права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2007. 211 арк. Бібліогр.: арк. 188–211.

2. Погребной І.М. Теорія права: навчальний посібник. 3-е вид., випр. і доп. Харків : Держ. спец. вид-во «Основа», 2013. 228 с.

3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник Харків : Консум, 2011. 656 с.

4. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). К. : Видавництво «Юридична думка», 2014. 584 с

Оліфер Т.С.,
адвокатка, медіаторка

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна в Україні посилила кризові стани (економічні, психологічні, соціальні), але війна не виправдовує домашнє насильство. Навпаки, вона стала тим фактором ризику, який вплинув як на зростання кількості випадків, так і на трансформацію одного виду насильства в сім'ї в інший; а також на збільшення жорстокості в ситуаціях такого насильства. На тлі загальної напруженості домашнє насильство виникає і в тих родинах, де його не було до початку воєнних дій.

За таких обставин жертві домашнього насильства дуже складно самотійно протистояти кривднику через невизначеність у майбутньому, наявність психологічної травми від пережитого страху чи болю, що є наслідком війни в Україні, тощо. Саме тому, не дивлячись на воєнний стан та активні бойові дії, потрібно звертатися за допомогою.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає домашнє насильство як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

За формами домашнє насильство поділяють на:

- Фізичне: форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани,